

Sanja Vulić
Zagreb

DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA TVORBE RIJEČI U HRVATSKOJ DIJALEKTOLOGIJI

UDK: 811.163. 42'282'366

Rukopis primljen za tisak 14.09.2006.

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

Recenzenti: Robert Hajszan, Josip Lisac

U radu se upozorava na važnost uključivanja rječotvorbenih raščlambi u dijalektološka istraživanja, bilo da je riječ o konkretnim rječotvorbenim sustavima u okviru pojedinih mjesnih govora ili pak o apstraktnim rječotvorbenim sustavima na razini skupine govora, poddijalekata, dijalekata ili pak cijelih narječja. Također se donosi pregled dosadašnjih istraživanja tvorbe riječi u hrvatskoj dijalektologiji.

Uvodne napomene

Pri dijalektološkim se istraživanjima hrvatskih narječja u cjelini, njihovih dijalekata i skupina govora, te na kraju pojedinih mjesnih govora kao konkretnih sustavnih realizacija na terenu, u pravilu najveća pozornost posvećuje fonološkim značajkama, te obično u nešto manjoj mjeri morfološkim osobinama. Usto istraživači obično pokazuju i razmjerno veliko zanimanje za leksik koji se onda nerijetko i leksikografski obrađuje. Zbog takvoga pristupa dvije su bitne gramatičke sastavnice, a to su rječotvorbena, a donedavno i sintaktička jezična razina, u dijalektološkim raspravama obično bivale zaobiđene. Pritom je zanimljivo da su srazmjerno opširni radovi iz tvorbe riječi u pojedinim mjesnim govorima objelodanjeni već u trećem desetljeću prošloga stoljeća, ali nakon toga su uglavnom zamrla istraživanja tvorbe riječi u dijalektologiji. Još je zanimljivija činjenica da su se ti prvi objavljeni radovi odnosili na tvorbu riječi u pojedinim gradišćansko-hrvatskim čakavskim govorima, odnosno u temeljno čakavskim gradišćansko-hrvatskim govorima. Riječ je o radovima slovačkoga kroatologa Václava

Váznoga u sklopu većih studija o govoru Hrvatskoga Groba u Slovačkoj, te o čakavskim govorima u slovačkom dijelu Podunavlja. Vrlo značajna rasprava o tvorbi riječi u dijalektologiji pojavljuje se tek nakon više od šezdeset godina, i to opet o gradišćansko-hrvatskim govorima, ovaj put štokavskim, iz pera njemačkoga slavista Siegfrieda Tornowa. Zato će prvi dio ovoga rada biti posvećen upravo dosadašnjim istraživanjima tvorbe riječi u gradišćansko-hrvatskim govorima, dok će dosadašnja istraživanja tvorbe riječi u gradišćansko-hrvatskom književnom jeziku ovom prigodom biti izostavljena.

Istraživanja tvorbe riječi u gradišćansko-hrvatskim govorima svih triju narječja

Rječotvorbena raščlamba govora Hrvatskoga Groba, u okviru opsežne dijalektološke rasprave V. Váznoga *O chorvátském "kajkavském" nářeči Horvátského Gróbu* iz g. 1925., predstavlja ne samo prvu analizu tvorbe riječi u hrvatskoj dijalektologiji nego i do danas jednu od najopsežnijih. Pritom je posebno zanimljivo da je Vázný već tada shvaćao važnost primjene sinkronijskoga pristupa rječotvorbenej raščlambi. Premda izrijeckom ne govori o razdvajanju tvorbe riječi od etimologije, odnosno sinkronije od dijakronije, u brojnim primjerima izvodi rječotvorbenu analizu na sinkronijskoj razini. Tako npr. upozorava da, u vrijeme njegova istraživanja, u govoru Hrvatskoga Groba, sjeveroistočno od Bratislave, imenice *kipac* i *mravac* nisu deminutivi, jer se više ne rabe riječi *kip* i *mrav* od kojih bi se imenice *kipac* i *mravac* mogle izvesti. Uspoređuje to stanje sa stanjem u govorima Novoga Sela, Dubrave i Lamoča, sjeverozapadno od Bratislave, u kojima je imenica *kipac* u njegovo doba još uvijek deminutiv jer se usporedno rabi riječ *kip* (str. 131) od koje se taj deminutiv izvodi. Ti primjeri jasno pokazuju da je Vázný, već prije 80 godina, ne samo primijenio sinkronijski pristup tvorbi riječi u dijalektologiji nego i udario temelje komparativnim istraživanjima tvorbe riječi u pojedinim mjesnim govorima. Na taj je način, premda neizravno, pokazao da tvorbena (ne)motiviranost pojedine dijalekatne riječi, kao i njen rječotvorbeni opis, prije svega ovisi o rječotvorbenim odnosima unutar tvorbenoga sustava idioma kojemu ta riječ pripada. U skladu s tim, Vázný jasno razlikuje tvorbeni sufiks od završetka riječi pa npr. deminutiv / hipokoristik *divičička* izvodi sufiksom *-ka* od imenice *divičica*, dok npr. deminutive *daščička*, *guščička* i *hvezdička* izvodi sufiksom *-ička* (str. 131) jer se ne rabe realizacije *daščica*, *guščica*, *hvezdica*. Unatoč takvom, u ono vrijeme vrlo modernom pristupu tvorbi riječi, još uvijek nije bio odlučan u potpunosti izaći iz okvira historijske tvorbe, pa nabraja sufikse u skladu s etimološkim pravilima, tj. na način kako je to uobičajeno u etimologijskom rječniku. Bitna je ipak razlika između Váznoga i nekih kasnijih dijalektologa ta što je Vázný svjestan razlike između sinkronijskih i dijakronijskih rječotvorbenih odnosa.

Vázný dijeli sufikse u tri osnovne skupine – za tvorbu imenica muškoga, ženskoga i srednjega roda, a izvedenice semantički raščlanjuje. Posebno izdvaja izvedenice prefiksalne tvorbe, a zajedno s njima i prefiksarno-sufiksalne. Primjere složene tvorbe riječi nije zabilježio.

U svojoj opširnoj dijalektološkoj raspravi o čakavskim govorima u slovačkom Podunavlju iz g. 1927., u kojoj je, kako je već spomenuto, obuhvatio mjesne govore Dubrave, Lamoča i Novoga Sela, Vázný je također znatniju pozornost posvetio tvorbi riječi. Svoju rječotvorbenu raščlambu temelji na istim principima kao i u studiji o govoru Hrvatskoga Groba. Ukratko, prvo znanstveno istraživanje tvorbe riječi u dijalektologiji počinje dvama

značajnim i opširnim priložima V. Vážnoga koji se odnose na gradišćanskohrvatske govore u Slovačkoj.

U sljedećem je desetljeću gradišćanskohrvatsko govorno područje pohodio Stjepan Ivšić na širokom potezu od juga Gradišća pa sve do selâ u Slovačkoj. Kao što je poznato, njegove su bilješke s toga terenskoga istraživanja više od četiri desetljeća ostale neobjavljene, a za tisak ih je priredio i objavio Božidar Finka g. 1971., pod naslovom "Hrvatska dijaspora u 16. stoljeću i jezik Hrvata Gradišćanaca". U tom se opsežnom radu na tvorbu riječi odnosi tek nekoliko napomena. Ivšić zapaža sufix *-ljac* u primjerima *vrtljac* i *kutljac*, koji u oba primjera naziva nastavkom (str. 752). Pritom navodi da je *vrtljac* deminutiv od imenice *vrtal*. Međutim, u gradišćanskohrvatskim govorima se ne realizira riječ *vrtal* kako to Ivšić naznačuje, nego *vrt*. Kada bi se realizirao *vrtal*, deminutivni bi sufix bio *-ac*, a ne *-ljac*. Doduše, oslonimo li se na etimologiju, možemo pretpostaviti da se nekoć u staroj domovini realizirao *vrtal*, ali na sinkronijskoj razini u gradišćanskohrvatskim govorima *vrtljac* nije deminutiv od *vrtal*.

Kao rječotvorbeni specifikum Ivšić izdvaja složenice *ködbřāt* 'prvi rođak' i *kotsěstra* 'prva rodica' u govoru Trajštofa (str. 752).

Budući da taj Ivšićev prilog desetljećima nije bio objavljen, iza Vážnoga je slijedila duga šutnja, bez i najmanjega osvrta na tvorbu riječi u gradišćanskohrvatskim govorima. No godina 1978. vrlo je značajna za gradišćanskohrvatsku dijalektologiju općenito, u sklopu koje istraživanja tvorbe riječi također nisu bila zaobiđena. Te su godine objavljene dvije opsežne monografije o gradišćanskohrvatskim govorima – monografija Helene Koschat i monografija Gerharda Neweklowskoga.

Gradišćanska Hrvatica H. Koschat u svojoj monografiji *Die čakavische Mundart von Baumgarten im Burgenland* jedno poglavlje posvećuje tvorbi riječi. U sklopu razmatranja tvorbe imenica (str. 92-97) posebice se bavi sufixalnom derivacijom. Sufikse dijeli u četiri osnovne skupine, od kojih su prve tri određene gramatičkim rodom derivata, pa razlikuje skupinu sufixa za tvorbu imenica muškoga, skupinu za tvorbu imenica srednjega, te za derivaciju imenica ženskoga roda. U tom se smislu može usporediti s V. Vážnim. U četvrtoj skupini H. Koschat izdvaja sufixe za tvorbu hipokoristika. No u jednoj je bitnoj značajki pristup tvorbi riječi u V. Vážnoga suvremeniji od pristupa H. Koschat jer ta autorica svoj pristup u znatnoj mjeri temelji na postojećim općim etimološkim spoznajama, a ne na konkretnim rječotvorbenim odnosima na suvremenoj sinkronijskoj razini. Za ilustraciju izdvajam nekoliko najočitijih primjera:

Autorica riječ *vřkljac* izvodi od *vřt* sufixsom *-ac* (str. 93), premda je među tim dvjema imenicama izgubljena formalna tvorbena veza. Isto tako, deminutiv *kütljāc* izvodi od imenice *kūt* sufixsom *-ac* umjesto sufixsom *-ljac* (str. 93). Usto ne odvaja sufixe *-ac* i *-(a)c* pa etnike i etninime *Uōtavac*, *Esterājac*, *Nimac* te opće imenice *pisac*, *mlātāc*, *lāžāc*, *rīzanac* itd. derivira sufixsom *-ac* (str. 93). Također ne vodi računa o komplementarnoj raspodjeli sufixa tipa *-aj* i *-jaj*, pa tvorenicu *zāgrljaj* derivira sufixsom *-aj* umjesto njegovim komplementarnim sufixsom *-jaj* (str. 93). Riječ *ūtuorak* smatra izvedenicom sufixsom *-ak* (str. 93), premda je to danas nedvojbeno netvorbena riječ, koje je postanak u gradišćanskohrvatskim govorima općenito, pa tako i u pajngrtskom, moguće objasniti isključivo historijskom tvorbom unutar etimologijske raščlambe. Isto su tako u pajngrtskom govoru, kao i u ostalim gradišćanskohrvatskim govorima, netvorbene riječi kao npr. *Cigān*, *Ūgar*, *Bulgār* koje H. Koschat derivira sufixsima *-an* i *-ar* (str. 93). Netvorbena je i opća

imenica *veljāča*, kojoj H. Koschat određuje sufiks *-ača* (str. 95), premda se ne rabi komparativ *velji*, te imenica *mrcina* koju derivira sufiksom *-ina* (str. 95). Prezimana na *-ić* također uvrštava među derivate sufiksom *-ić* (str. 93-94), što je sa stajališta suvremene tvorbe neprihvatljivo. O sufiksima *-ić* u prezimenima moguće je govoriti samo u okviru historijske tvorbe riječi. Isto je tako neprihvatljiva derivacija netvorbenih imenica *latierna* i *guštierna* sufiksom *-na* (str. 95.). Kao i mnogi drugi istraživači koji su se doticali tvorbe riječi, posebice oni koji su razmatrali tvorbu riječi u dijalektologiji, H. Koschat također ponekad ne razdvaja točno završetak riječi od sufiksa, pa tako riječi *mučēnik* i *učēnik* svrstava u istu grupu sa sufiksom *-ik* (str. 94), premda taj sufiks ima samo prva izvedenica, a druga sufiks *-enik*, što nedvojbeno pokazuju njihove preoblike:

mučēnik → on, ki je mučen,

učēnik → on, ki se uči.

Isto tako, po analogiji prema tvorenicama *priēteljstfo*, *ljuctfuō* sa sufiksom *-stfo*, također navodi sufiks *-stfo* kod imenice *človičānstfo* (str. 94), premda je to derivacija sufiksom *-anstfo*. U pojedinim primjerima zanemaruje otprijevnu tvorbu pa npr. imenicu *golubīnjak* derivira sufiksom *-injak* od *golub* (str. 94), a tu je posrijedi derivacija sufiksom *-ak* od gradišćanskohrvatskoga pridjeva *golubinji*. Isto vrijedi za primjere *betēžnik* i *grīšnik* koje derivira sufiksom *-nik* (str. 94) umjesto *-ik* od osnove pridjeva *betežan*, *betežna*, odnosno *grīšan*, *grīšna*. Danas netvorbene riječi *srce* i *sūnce* navodi među primjerima sa sufiksom *-ce*, samo ističe da nisu deminutivi (str. 94). Ženske etnike *Željezānka* i *Amerikānka* derivira sufiksom *-ānka* (str. 94), a zapravo su derivirani sufiksom *-ka*.

Neke tvorenice koje su sufiksalne izvedenice, H. Koschat uvrštava u prefiksalsnu tvorbu, npr. imenice *puōtkova*, *spuōminak*, *nēmarnuōst*, *nēugodnuōst* (str. 97). Također ne izdvaja u posebnu skupinu izvedenice prefiksalsno-sufiksalsnom tvorbom, kao npr. *protulīće* i *nedīlja* (str. 97), te tvorenice složeno-sufiksalsne tvorbe, kao npr. *rūkopis* (str. 97).

No unatoč tomu, može se reći da je prilog H. Koschat o tvorbi imenica u govoru Pajngрта jedna od solidnijih dosadašnjih rječotvorbenih raščlamba u dijalektologiji. Šteta je ipak što se nije manje oslanjala na etimologiju, analogije i postojeću literaturu o podrijetlu riječi, a više posvetila sustavu današnjega pajngrtskoga govora.

Gerhard Neweklowsky, u svojoj opsežnoj raspravi *Die kroatischen Dialekte des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete* iz 1978., također jedno poglavlje posvećuje tvorbi riječi (str. 218-229). Pritom je nastojao poštivati sinkronijska načela rječotvorbene analize, ali u tom nije bio potpuno dosljedan. Tako npr. riječ *volak* u značenju 'vrsta insekta, bubamara', koja je sa sinkronijskoga stajališta netvorbena, derivira sufiksom *-ak*, premda na planu sadržaja ne postoji veza između tvorbene osnove i tvorenice (str. 219). Poput H. Koschat, također ne uzima u obzir komplementarnu raspodjelu sufikasa tipa *-jār* i *-ār*, niti razdvaja sufikse *-(a)c* i *-ac*, pa npr. sufiksom *-(a)c* ne izvodi samo imenice tipa *bratac*, *nosac* i *zubac* nego i imenice *batac* i *falačac*. Tvorenica *batac* nekoć se zaista derivirala sufiksom *-(a)c*. Međutim, novi naraštaji rabe genitivni oblik *bataca*, pa je na sinkronijskoj razini ta riječ izvedena sufiksom *-ac*. Imenica *falačac* 'okrajak' na sinkronijskoj je razini tvorbeno nemotivirana.

Inače je imenice sa sufiksom *-(a)c* podijelio u četiri skupine, pa razlikuje odimeničke, odglagolske i otprijevne izvedenice, te etničke izvedenice od toponimne osnove. U toj posljednjoj skupini ne razdvaja sufikse *-(a)c* i *-(a)nac* pa etnik *Čajtanac* 'stanovnik Čajte'

izvodi sufiksom *-(a)c* umjesto sufiksom *-an(a)c* (str. 220). Usto valja napomenuti da pri tvorbi muških etnika i etnoida ne razdvaja komplementarne sufikse *-an*, *-jan* i *-čan*, pa imenice *Bečan* < *Beč*, *Rohunčan* < *Rohunac* (g. *Rohunca*) i *Šaprončan* < *Šapron* derivira istim sufiksom (str. 220.).

Ne razgraničuje sufikse *-ija* i *-arija* pa sufiksom *-ija* izvodi imenice *oholija* < *ohol* i *vargarija* < *varga* (str. 220). Isto tako, ne razgraničuje sufikse *-ina*, *-jina* i *-javina*, pa sufiksom *-ina* izvodi imenice *krajina* < *kraj*, *goščina* < *gostiti se* i *grmljavina* < *grmiti* (str. 220). Također ne razgraničuje sufikse *-inja* i *-kinja* pa sufiksom *-kinja* ne izvodi samo imenice *studentkinja*, *paurkinja* nego i *nećakinja*, *težakinja* (str. 221). Ukratko, više se povodi za završetkom osnovne riječi nego za njezinom tvorbenom osnovom. Premda zna da se u pajngrtskom govoru već duže vrijeme isključivo rabe imenice *küh* 'kuhar' i *küharica* (str. 327), ipak mocijsku tvorenicu *küharica* izvodi sufiksom *-ica* (str. 220) prema etimologijskim načelima, umjesto sufiksom *-arica*, koji tu valja uspostaviti prema načelima sinkronijskih rječotvorbenih odnosa. Iz istoga razloga sufiksom *-nica* ne izvodi samo imenice tipa *plivnica* < *pliva* nego i imenicu *stolnica*, koju valja derivirati sufiksom *-ica* od pridjeva *stolni*, te izvedenice kao što je imenica *brusalnica* koju valja derivirati sufiksom *-alnica* od glagola *brusiti* (str. 221). Također imenice tipa *betežnik*, *grišnik* izvodi sufiksom *-nik* (str. 221), a zapravo je riječ o otpridjevnim izvedenicama sufiksom *-ik* / *-ik*. Među izvedenice sufiksima *-njak* i *-injak* svrstava i izvedenice tipa *kokošinjak* koje valja izvoditi sufiksom *-ak* od odnosnoga pridjeva *kokošinji* u gradišćanskohrvatskim idiomima (str. 221).

Neke riječi, koje su na sinkronijskoj razini netvorbene, svrstao je među tvorenice, npr. *staliž* (str. 221). S druge strane, imenice tipa *žutince*, *balance*, *bilance*, *bilince* koje su u pojedinim gradišćanskohrvatskim govorima tvorbenu motivirane otpridjevne izvedenice, svrstao je u netvorbene riječi sa sinkronijskoga stajališta (str. 222). Isto je tako nemotiviranom smatrao imenicu *cipalina* koju je moguće izvesti sufiksom *-alina* od prezentske osnove glagola *cipati*, *cipjem* (str. 222) itd. Izvedenice tipa *mačkur*, *mačak*, *račak*, *racak*, *račac* smatra tvorbenu nemotiviranima (str. 222), a zapravo je riječ o mocijskim derivatima od imenica ženskoga roda.

Pravilno je pak među netvorbene riječi svrstao imenice *žitak*, *provislo* i dr. (str. 222) jer su te riječi u gradišćanskohrvatskim idiomima u potpunosti tvorbenu nemotivirane na sinkronijskoj razini.

Jedanaest godina nakon posljednjih dviju navedenih monografija objavio je već spomenuti Siegfried Tornow svoju izvanrednu monografiju o gradišćanskohrvatskim štokavskim govorima, naslovljenu *Burgenlandkroatisches Dialektwörterbuch. Die vlahischen Ortschaften* (1989), u kojoj je jedno poglavlje posvetio tvorbi riječi (str. 54-85). Četvrtina se toga poglavlja odnosi na tvorbu imenica (str. 54-64). Poslije Vážnoga to je prvi autor koji barem u stanovitoj mjeri nastoji voditi računa o sinkronijskim odnosima pri tvorbi riječi u dijalektologiji, pa npr. imenice tipa *bratac*, g. *brataca* i *kušac*, g. *kušaca* derivira sufiksom *-ac* (str. 54). Ponekad ipak zanemaruje tvorbenu niz pa npr. otpridjevnu izvedenicu *praznověrac* smatra složenicom (str. 54), umjesto otpridjevnom izvedenicom sufiksom *-(a)c*. Kod posuđenica ponekad miješa etimologiju s tvorbom, pa npr. imenicu *štüclin* 'dokoljenica' izvodi od njem. *Stutzen*, a zapravo je to u gradišćanskohrvatskim štokavskim govorima netvorbena riječ (str. 56). I inače ponekad ne razdvaja završetak riječi od sufiksa, pa npr. imenicu *čehülja* izvodi sufiksom *-ulja* (str. 63), premda je to također na

sinkronijskoj razini netvorbena riječ. No to su tek manji propusti jer Tornow načelno ipak daje razmjerno korektan prikaz tvorbe riječi na sinkronijskoj razini.

Nakon priloga S. Tornowa stanovito vrijeme nema konkretnih dijalektoloških rasprava vezanih uz tvorbu riječi u gradišćansko-hrvatskim govorima, ali se poneki autori u svojim radovima osvrću barem na poneke rječotvorbene značajke. Tako npr. Robert Hajszan u sklopu II. poglavlja svoje knjige *Die Kroaten der Herrschaft Güssing* (1991.), naslovljenog "Die Mundart der südlichen Čakaver" (str. 107-131) ima i kraće potpoglavlje posvećeno tvorbi riječi (str. 109). Tu Hajszan upozorava na neke razlike u rječotvorbenim sustavima novoštokavaca s jedne strane i južnogradišćanskih čakavaca s druge strane. Kao tipičan primjer takvih razlika navodi istoznačne tvorenice od glagola *gostiti se*: južnogradišćansku *gošćina* sa sufiksom *-jina* (Pinkovac, Nova Gora, Stinjaki) i novoštokavsku *gošćenje* sa sufiksom *-jenje*. Zaključuje da je sufiks *-(j)ina* tipičniji za čakavce nego za novoštokavce.

Iste g. 1991. objavljena je studija Angelike Kornfeind "Kroatische Ackerbau- und Weinbauterminologie des nördlichen Burgenlandes (nähere Umgebung von Wulkaprodersdorf)". U tom svom radu A. Kornfeind za pojedine lekseme napominje da su npr. deverbativi, desupstantivi, deminutivi, ali njezin pristup derivaciji nije sustavan niti detaljan. Autoričina pozornost nije usmjerena na tvorbu riječi, nego se najčešće zadovoljava tek upozorenjem da je pojedina riječ deminutiv i sl.

Na neke pojedinosti vezane uz tvorbu riječi u jezicima u kontaktu osvrnuo se Mijo Lončarić u svom radu "Prilog istraživanju govora moravskih Hrvata" (1998.), koji također pripadaju gradišćansko-hrvatskomu govornomu području. Navodi primjere uporabe prefikasa *roz-* i *vi-* koji su preuzeti iz češkoga jezika, a sudjeluju pri tvorbi glagola u govorima moravskih Hrvata (str. 112) kao zamjena za hrvatske prefikse *raz-* i *iz-*. Lončarić doduše to jezično posuđivanje razmatra kao morfološko pitanje, ali budući da prefiksacija utječe i na pomak u značenju glagola, to je istodobno i tvorbeno pitanje.

U knjizi *Govor Hrvatskoga Groba u Slovačkoj* (1999.) jedno se kratko poglavlje odnosi na tvorbu riječi (str. 48-50). Tu je dan osvrt na rječotvorbenu analizu V. Vážnoga iz g. 1925. Također je upozoreno na najnoviji utjecaj slovačkoga jezika na govor Hrvatskoga Groba na rječotvorbenoj razini. U rječotvorbenim analizama primijenjen je isključivo sinkronijski pristup. Inače, u godinama 2004. i 2005. S. Vulić je objavila i četiri rada o tvorbi riječi u gradišćansko-hrvatskim govorima, od kojih se dva odnose na čakavske, a dva na kajkavske govore.

Istraživanja tvorbe riječi u dijalektima i u dijalekatnim književnim tekstovima (izvan gradišćansko-hrvatskoga govornoga područja)

Do sada se daleko najveći postotak radova posvećenih tvorbi riječi u hrvatskim dijalektima odnosi na čakavsko narječje (uključujući i hibridne govore s čakavskom osnovicom). Zato se ovom prigodom radovi o tvorbi riječi u dijalektologiji izdvajaju u tri posebne skupine, sukladno narječnoj pripadnosti. Radovi o hibridnim čakavsko-kajkavskim govorima u ovom se radu obrađuju u okviru čakavologije.

Čakavsko narječje i hibridni govori

Važno je istaći da se tvorba riječi izvan gradišćansko-hrvatskoga govornoga područja počinje istraživati tek tridesetak godina poslije analiza V. Vážnoga, a prvi je istraživač

hrvatski dijalektolog Mate Hraste. Nakon radova V. Vážnoga Hrastin rad "Sufiksi za tvorbu deminutiva i augmentativa u čakavskim govorima srednje Dalmacije" (1954.) prvi je sustavni rad o tvorbi riječi u čakavologiji, a isto tako u hrvatskoj dijalektologiji općenito. Od velikoga je značenja što je Hraste, poput Vážnoga, u stanovitoj mjeri svjestan sinkronijskih rječotvorbenih odnosa, koji su često povezani i sa semantikom. Tako npr. naznačuje da su pojedine riječi izgubile deminutivno značenje, s čime je u pravilu povezana i promjena rječotvorbenih odnosa na sinkronijskoj razini. Usto, Hraste razlikuje domaće sufikse srednjodalmatinske čakavštine i rijetke pojedinačne sufikse preuzete iz drugih sustava. Dobar primjer razumijevanja rječotvorbenih odnosa na sinkronijskoj razini jest npr. riječ *vaporēt* koju Hraste smatra izvedenicom, premda zna da je zapravo u čakavštinu preuzeta gotova tvorenica (prema tal. *vaporetto*). Unatoč tomu, ne vodi uvijek dovoljno računa o stvarnoj tvorbenoj motiviranosti pojedinih posuđenica, pa npr. u čakavštini netvorbenu imenicu *braculēt* izvodi sufiksom *-et*. Usto ipak ne zaboravlja naglasiti da čakavci *braculēt* ne smatraju deminutivom, a često ni posuđenicu *lumbrelīn* itd., nego tek hibridne izvedenice tipa *lumbrelīnič* (str. 63). Hrastini semantički opisi tvorenica izvrstan su temelj za tvorbene preoblike, pa među izvedenicama sufiksom *-uja* navodi imenice *grebūja* s tvorbenim značenjem 'željezna sprava, kojom se grebu drveni sudovi za vino i ulje' i *žutūja* 'žuta žena i žuta zemlja' (str. 64). Također upozorava da u tim primjerima sufiks *-uja* nema značenje augmentativnosti.

Nedosljednost se npr. očituje u svrstavanju posuđenica *falsūn* i *cukūn* u istu skupinu imenica sa sufiksom *-un*, premda je *falsūn* u čakavštini otpridjevna izvedenica na sinkronijskoj razini, a *cukūn* tvorbeno nemotivirana riječ. No valja ipak istaći da i Hraste posuđenicu *falsūn* smatra izvedenicom sufiksom *-un* (str. 64), premda je svjestan činjenice da smo, etimologijski gledano, posudili i svomu morfonološkomu sustavu prilagodili već gotovu tvorenicu (od tal. *falsone* u značenju 'lažac'). Usto upozorava da izvedenice sufiksom *-un* obično nisu augmentativi kao u talijanskom, nego da neke izvedenice toga tipa u daljnjem tvorbenom postupku čak mogu postati osnovama pri tvorbi deminutiva sufiksom *-ič*, npr. *jaketunič* (str. 64).

Tvorenice sufiksima *-ata* i *-ada* svrstava među tvorenice sa zbirnim značenjem. Pritom ne razmatra posebno različite fonološke inačice pojedinih arhisufikasa / hipersufikasa koje se susreću u dijalekatnim realizacijama tipa *maslinōda* 'maslinik' i *skalinōda* (str. 64-65). No semantici poklanja znatno veću pozornost pa upozorava da izvedenice tim sufiksom nemaju uvijek zbirno značenje. U tom kontekstu izdvaja izvedenicu *durōda* 'trajanje'.

Hrastin rad također sadrži i elemente međunarječne komparativne tvorbe riječi jer je tu naznačeno koji se sufiksi, inače uobičajeni u štokavštini, u čakavštini uopće ne rabe ili se vrlo rijetko rabe. U tom smislu izdvaja deminutivni sufiks *-ence* kao štokavsku značajku. U sklopu pak razmatranja jezika u kontaktu, registrira veći broj sufikasa romanskoga podrijetla koji sudjeluju pri tvorbi riječi u čakavštini (str. 65).

Općenito se može reći da je Hrastin rad djelomice komparativnoga karaktera u odnosu na štokavštinu, a u skladu s tim uglavnom i u odnosu na standardni jezik jer su njegovi štokavski primjeri redovito novoštokavski, koji se rabe i u standardnom jeziku.

Povućemo li pak usporedbu između toga Hrastina rada i rječotvorbenih analiza V. Vážnoga, nameće se zaključak da su, unatoč mnogim hvalevrijednim značajkama Hrastinih rječotvorbenih raščlambi, radovi Vážnoga ipak kvalitetniji, pače i suvremeniji, premda su oko tri desetljeća stariji.

Nakon objavljivanja Hrastine studije pojavljuju se radovi u kojima se tvorbi riječi posvećuje nešto veća pozornost, ali i oni u kojima se autori tek usputno dotiču tvorbe riječi. U tu potonju skupinu pripada i iscrpna Hamm-Hraste-Guberinina rasprava "Govor otoka Suska" (1956.), koja ne sadrži zasebno poglavlje o tvorbi riječi, ali sadrži zasebno poglavlje o stilističkim značajkama susačkoga govora, u sklopu kojega i potpopoglavlje o morfofilististici. U okviru morfofilististike razmatra se stilistička vrijednost sufikasa *-ina* i *-ica* koja se mijenja, zavisno o uporabi tvorenica tim sufiksom (str. 135). Taj je podatak zanimljiv jer s jedne strane svjedoči o odnosu tvorbe riječi i stilistike, dok s druge strane pokazuje da tvorba riječi u tom radu nije razmatrana kao samostalni dio gramatike hrvatskoga jezika, pa u skladu s tim i susačkoga govora, tj. kao dio gramatike koji je ravnopravan, a ne podređen morfologiji.

Za razliku od tih autora, Blaž Jurišić u I. knjizi svoje monografije *Rječnik govora otoka Vrgade* (1966.), ima posebno poglavlje koje se odnosi na tvorbu riječi (str. 104-108), odvojeno od morfologije. Jurišić donosi veći broj sufikasa iz rječotvorbenoga sustava vrgadinskoga govora, a pri rječotvorbenoj analizi ne zaboravlja na veliku važnost semantičke komponente tvorenica. Za razliku od većine istraživača koji nisu razmatrali složenice, Jurišić ih odvaja u posebnu skupinu. Šteta je što u svojim rječotvorbenim analizama ne razdvaja uvijek jasno dijalekatnu tvorbu riječi od historijske tvorbe i etimologije, pa npr. imenicu *plikadūra* 'pličina' izvodi sufiksom *-ura* (str. 106).

Iste 1966. godine tiskana je i monografija Milana Moguša "Današnji senjski govor", u kojoj je jedno poglavlje također posvećeno tvorbi riječi (str. 105-112).

Godinu poslije, tj. 1967., poljski kroatist Wiesław Boryś objavljuje svoj rad "Przyrostek *-ac* i pochodne w dialektcie czakawskim". Autor je za potrebe toga rada ekscerpirao građu iz djela starih hrvatskih čakavskih pisaca, ali također i iz rasprava koje su prikazivale suvremeno dijalekatno stanje u pojedinim govorima ili skupinama govora. Rad je nastao u vrijeme kada se u kroatistici tek počela odlučnije razgraničavati sinkronija od dijakronije, i to ponajprije u standardologiji, dok je u dijalektologiji još uvijek puno otvorenih pitanja pa je i to jedan od razloga zašto dijalektolozi izbjegavaju pisati rasprave iz tvorbe riječi. Tvorenice sufiksom *-ac* podijeljene su u šest skupina, uglavnom po semantičkom kriteriju. U prvoj su deminutivi (str. 43-46), u drugoj otprijedne izvedenice različitoga značenja, tipa *mladac*, *bogatac*, *prisnac* (str. 46-50), a u trećoj imenice koje označuju biće muškoga spola, a nastale su mocijskom tvorbom (str. 50-51). U četvrtoj su semantičkoj skupini etnici, etnonimi i etnoidi (str. 51-52), u petoj imenice sa značenjem vršitelj radnje (str. 52-55), a u šestoj, koja je ujedno i posljednja, pretežito odglagolske izvedenice koje označuju posljednicu glagolske radnje, kao npr. *udarac*, *hitac* (str. 56-57). U toj je pretežito značenjskoj podjeli iznimkom tek druga od navedenih skupina, u koju tvorenice nisu uvrštene po značenjskom, nego isključivo po formalnom kriteriju. Nakon radova V. Vážnoga to je prvi rad u kojem se sustavno pristupa rječotvorbenim pitanjima u dijalektologiji, a važan je i zbog velikoga broja tvorbenih primjera koji su u tom radu navedeni. Polazeći od činjenice da je dijalektologija genetskolingvistička disciplina, autor nije razgraničavao dijakronijske od sinkronijskih tvorbenih odnosa pa zbog toga zajedno analizira realizacije iz današnjih mjesnih govora i iz tekstova starih čakavskih pisaca. Dijelove toga rada autor uvrštava u svoju opsežnu monografiju o tvorbi riječi u čakavštini, koja je tiskana g. 1969.

Za razliku od posljednjega desetljeća 20. stoljeća, u kojem su se izbjegavale

rječotvorbene analize, dvadesetak godina koje obuhvaćaju razdoblje od drugoga dijela šezdesetih pa do sredine osamdesetih godina 20. st. možemo smatrati razdobljem u kojem se, u ozbiljnijim čakavološkim raspravama, koje su obuhvaćale cjelovit sustav jednoga ili više idioma, nije zaboravljalo na tvorbu riječi, pa makar to bilo u najosnovnijim napomenama. To potvrđuje i "Rad na proučavanju čakavskoga govora u Brinju i okolici" (1968.) Božidara Finke i Slavka Pavešića. U kratkom poglavlju o tvorbi riječi (str. 17-18) autori su se uglavnom usredotočili na tvorbu pojedinih skupina onima, tj. etnika, blagdanskih imena i hipokoristika. Od općega leksika obuhvaćena je samo tvorba zbirnih imenica sufiksom *-ad*, a rubno i tvorba pridjeva sufiksima *-inji* i *-ov*. Ti su neonomastički primjeri točno tvorbena analizirani, što se nipošto ne bi moglo reći za sve onomastičke. Tako se npr. navodi sufiks *-kinja* (str. 17.) za ženski etnik *Brinjakinja*. Međutim, pošto je ojkonomim *Brinje*, sufiks ženskoga etnika mogao bi biti *-akinja* prema preoblici 'žena iz Brinja', ali u ovom slučaju valja dati prednost mocijskoj tvorbi sufiksom *-inja* u skladu s tvorbom preoblikom → žena Brinjak (jer je muški etnik *Brinjak*). U radu je također navedeno da se blagdanska imena tipa *Ivānja*, *Petrōva* tvore od posvojnih pridjeva nastavkom ženskoga roda *-(j)a* (str. 18). Tu je, na sinkronijskoj razini, zapravo riječ o tvorbi sufiksom *-ja* u prvom blagdanskom imenu, dok je ime *Petrōva* nastalo poimeničenjem odnosnoga pridjeva ženskoga roda.¹ Autori u tom primjeru nisu razgraničili rječotvorbenu analizu od morfološke, što je rezultiralo uvođenjem sufiksa *-a* pri tvorbi blagdanskoga imena *Petrōva*.

Te iste 1968. Wiesław se Boryś, u svom radu "Szkic derywacji sufiksalnejszej rzeczowników w gwarze kastawskiej" (1968.), posvetio sufiksnoj tvorbi imenica u kastavskom govoru, i to vrlo iscrpno. Već tada, prije gotovo četiri desetljeća, W. Boryś je u uvodnom dijelu svoga rada upozorio kako u hrvatskoj (i srpskoj) dijalektologiji postoje brojne rasprave koje se odnose na fonologiju i morfologiju, dok je broj rasprava koje se odnose na tvorbu riječi zanemariv te da bi rječotvorbena dijalektološka istraživanja trebala postati prioritarnima. No činjenica je da je do kraja 20. stoljeća stanje ostalo isto. Inače, Boryś je pri svojoj rječotvorbenoj raščlambi u tom svom radu primijenio semantički pristup tvorbi riječi, pa je sufikse razvrstao prema značenju. Autor međutim nije dosljedno razgraničio sinkronijsku tvorbu riječi od etimologije, pa npr. imenicu *utorak*, koja je na današnjoj sinkronijskoj razini u kastavskom govoru tvorbena nemotivirana, derivira sufiksom *-(a)k* (str. 49).

Nakon toga rada, tempo objavljivanja studija u kojima nije zaobidena tvorba riječi, postupno jenjava. Novi se rad pojavljuje tek 1975., a ponajprije je posvećen dijalekatnoj onomastici, preciznije, antroponimiji. To je rad Stjepka Težaka "Gramatička maskulinizacija ženskih i feminizacija muških imena u ozaljskoj antroponimiji" (1975.). Usputno se u tom tekstu govori i o tvorbi apelativnih umanjica u ozaljskom govoru (str. 83).

U svom kapitalnom djelu "Ozaljski govor", objavljenom 1981., S. Težak obuhvaća i tvorbu riječi (293-307) u tom hibridnom čakavsko-kajkavskom govoru. Najviše je prostora posvetio tvorbi imenica (str. 293-303). Težakov je pristup tvorbi riječi uglavnom korektan, premda ponekad ne naglašava precizno što je završetak, a što sufiks, kao npr. u imenici *cigāršpić* (str. 294) gdje očito nije riječ o sufiksu *-ić* nego o završetku. Usto, nepotrebno uvodi sufiks *-ićica* u primjerima tipa *cūrićica*, *čžmićica* (str. 295), što nije potrebno jer

¹ Etimologijski gledano, blagdansko ime *Ivanja* također je poimeničeni pridjev ženskoga roda.

tvorbene preoblake (→ mala curica, odnosno → mala čičmica) pokazuju da je riječ o stilski obilježenim pojačanim deminutivima, deriviranim sufiksom *-ica* od osnova koje su također deminutivi.

Dosta je prostora u tom radu posvećeno i onomastici, ali i tu tvorbene preoblake pokazuju uvođenje suvišnih sufikasa. Tako je npr. bilo nepotrebno uvođenje sufiksa *-ovica* u primjerima tipa *Puljkovića* (str. 299), jer tvorbena preoblika s odnosnim pridjevom, tj. → Puljkova žena, upućuje na sufiks *-ica*. Suvišno je i uvođenje sufiksa *-akinja* u primjerima tipa *Poljakinja* jer je muški etnik *Poljak* (str. 299), pa je tu riječ o mocijskoj tvorbi sufiksom *-inja*. Isto je tako suvišno i uvođenje sufiksa *-enka* pri tvorbi imenice *vuzmēnka* (str. 302), jer je tvorbena značenje te riječi 'vuzmena pogača i sl.', što upućuje na otprijedjenu derivaciju sufiksom *-ka*.

Za primjere *berilo* i *perilo* navedeno je da su izvedeni sufiksom *-lo* (str. 302), ali u ozaljskom su govoru to tvorenice sufiksom *-ilo*, koje su derivirane od prezentske osnove glagola *berem* i *perem*. Glagolske imenice tipa *klanje*, *pozdravljenje* opisane su kao izvedenice od glagolskoga pridjeva sufiksom *-je* (str. 306). No budući da se glagolske imenice u pravilu ne izvode od glagolskoga pridjeva, nego od jedne od glagolskih osnova, *klanje* valja derivirati od infinitivne osnove sufiksom *-nje*, a *pozdravljenje* od prezentske osnove sufiksom *-jenje* (s jotovanjem na granici tvorbene osnove i sufiksa). Da izvođenje od glagolskoga pridjeva nije prikladno, dobro pokazuje autorov primjer *življenje* koji izvodi sufiksom *-je* (str. 306), a zapravo je to izvedenica od prezentske osnove sufiksom *-jenje*.

Rad još sadrži osnovne značajke tvorbe pridjeva (str. 303-305) i tvorbe glagola (str. 305-306) u ozaljskom govoru.

Autor sljedećega objavljenoga teksta s tvorbom tematikom opet je W. Boryś. U svom tekstu "Hybrydalne formacje słowotwórcze w dialektach serbsko-chorwackich" (1986.) najvećim se dijelom usredotočuje na hibridne izvedenice u čakavskom narječju sa sufiksima romanskoga podrijetla *-ada*, *-ancija*, *-itad* i *-in* (str. 128-131). Tako je to još jedan prilog tvorbi riječi u okviru jezika u kontaktu. Usto, u uvodnom se dijelu svoga rada Boryś općenito osvrće na hibridne izvedenice u hrvatskom i u srpskom jeziku, ponajprije na one sa sufiksima turskoga podrijetla. Izdvaja sufikse *-ana*, *-džija*, *-lija*, *-luk* (str. 127).

Drugu polovicu osamdesetih te gotovo čitave devedesete godine 20. stoljeća karakterizira izostanak radova o tvorbi riječi u čakavskom narječju, posebice u sklopu studija o pojedinim mjesnim govorima. Manjim se dijelom tvorbe riječi dotiče rad S. Vulić "Akcentijske, glasovne i tvorbene inačice u rječnicima izvornih čakavskih govora" (1996.). U vrlo opsežnoj monografiji Janneke Kalsbeek *The Čakavian Dialect of Orbančić near Žminj in Istria* (1998.) nema posebnoga poglavlja o tvorbi riječi, ali se autorica rječotvorbene tematike usputno dotiče u okviru morfologije, i to pri obradbi perfektivizacije glagola metodom prefiksacije. U sklopu te raščlambe izdvaja pojedine prefikse (str. 185 i 251-254).

W. Boryś u okviru svoje monografije *Czakawskie studia leksykalne: Dziedzictwo prasłowiańskie w słownictwie czakawskim* (1999.) koja se, kako joj sam naslov kazuje, bavi leksičkim značajkama čakavskih idioma, okuplja zajedno različite sufiksalne tvorenice od iste osnove (str. 126-127). Pritom ne razgraničuje sinkroniju od dijakronije jer usporedno uzima tvorenice iz starih čakavskih tekstova i iz suvremenih dijalekatnih rasprava.

U radu S. Vulić "Govor otoka Drvenika" (2000.) na tvorbu se riječi u drveničkom

govoru odnosi tek nekoliko kratkih napomena (str. 584-585), ali je zato nekoliko godina kasnije ista autorica objavila rad "Iz sufiksne tvorbe imenica u vinišćarskom govoru" (2004.), a taj govor i govor otoka Drvenika pripadaju istoj skupini govora. Objavila je i rad "Iz sufiksne tvorbe imenica u saljskom i rivanjskom govoru" (2003.) u kojem analizira nekoliko tipičnih sufikasa i sufiksanih izvedenica u navedenim govorima. Tvorbene jedinice i tvorbene odnose u okviru pjesničkoga jezika jednoga suvremenoga čakavskoga pjesnika analizirala je u radu "Imeničke tvorenice u pjesmama Ante – Tonija Valčića (2000.).

Svoju opsežnu studiju o tvorbi imenica u kastavskom govoru, koja je 1968. objavljena na poljskom, W. Boryś je ponovo objavio 2006. na hrvatskom jeziku, u prijevodu Nede Pintarić. Za razliku od poljskoga izvornika koji ne sadrži nacrtak rada na početku, niti posebno izdvojen popis literature na kraju rada, spomenutom je prijevodu dodan popis izvora i literature koji se sastoji od sedam bibliografskih jedinica, od kojih se dio odnosi na tvorbu riječi u dijalektologiji, ali među njima nema podataka za razdoblje poslije g. 1967.² Kasnije datiranih bibliografskih jedinica u tom radu ne može ni biti, jer popis sadrži samo literaturu kojom se autor služio dok je pisao svoj tekst. No poznavanje novije literature naslućuje se iz spomenutoga nacrtka na početku rada, kojega nije bilo u poljskom predlošku, a u kojem autor ističe: "U obzir su uzete samo one izvedenice čija je motivirajuća riječ potvrđena u kastavskom govoru" (str. 7). No, kako je već spomenuto, u radu ipak nije tako dosljedno proveden sinkronijski pristup tvorbi riječi, pa se npr. i nadalje imenica *utorak* smatra derivatom sufiksom *-(a)k*, premda je ta riječ u kastavskom govoru Ive Jardasa (čijom se leksičkom građom autor poslužio) tvorbeno nemotivirana.

Štokavsko narječje

Među prvima istraživačima tvorbe riječi u hrvatskim štokavskim govorima nedvojbeno valja istaći Stjepana Ivšića koji se u svojoj monografiji "Današnji posavski govor" među inim bavio i rječotvorbenom problematikom.

U svojoj opsežnoj dijalektološkoj raspravi "O problemu ijekavskošćakavskog (istočnobosanskog) dijalekta" (1966.), Dalibor Brozović daje svega nekoliko napomena o tvorbi riječi (str. 162). Kaže se da je "veoma bogata, ali također i dijalektološki neizrazita". Pojedinačno spominje samo neke sufikse koji sudjeluju pri tvorbi etnika. Iste godine (1966.) Stjepan Sekereš u također opsežnoj raspravi "Govor našičkog kraja" nije zaboravio na tvorbu riječi, ali je opet daje tek u naznakama, jer je izdvojio svega nekoliko rječotvorbenih značajki, i to, kad je riječ o tvorbi imenica, ponajprije antroponimijskih, te se pritom ograničio na tvorbu hipokoristika i etnika (str. 261-262).

Inače, u okviru istraživanja tvorbe riječi u štokavskom narječju do sada je najopsežnije priloge dao Wiesław Boryś. U svom radu "Collectiva w gwarach serbsko-chorwackich" (1972.) posebnu je pozornost posvetio sufiksu *-ad* za tvorbu zbirnih imenica u štokavštini (str. 41-45), uz napomenu da je to štokavski specifikum koji nije imanentan kajkavskomu i čakavskomu rječotvorbenomu sustavu (str. 36). Sufiksu se *-ad* ponovo vraća u svom radu "Inovacijske tendencije tvorbe riječi u štokavskom narječju" (1985.). Tu opet ističe da je

² Bibliografska jedinica iz 1967. odnosi na Boryśev rad iz te godine, koji je naveden u popisu literature.

³ Boryśevu postavku potvrđuje i bogati sufiksni inventar gradišćansko-hrvatskih čakavskih govora, kao i sufiksni inventar gradišćansko-hrvatskih kajkavskih govora u kojima nema sufiksa *-ad*.

derivacija sufiksom *-ad* zapravo štokavska inovacija.³ Borys smatra da je i sufiks *-če* novoštokavska inovacija koja je, pri tvorbi imenica koje označuju mlada bića i umanjenice, "obuhvatila i neke kajkavske govore" (str. 55). Međutim, u toj je ulozi sufiks *-če* srazmjerno plodan i u gradišćansko-hrvatskim čakavskim govorima. No budući da na te govore, posebice posljednjih desetljeća, sve više utječe i tvorbeni sustav hrvatskoga standardnoga jezika, nije isključeno da je pojava sufiksa *-če* upravo posljedicom takvoga utjecaja.

Nakon rasprave o našičkom govoru Stjepan se Sekereš i u svojim kasnijim dijalektološkim raspravama barem rubno dotiče i tvorbe riječi. Tako npr. u radu "Govor Hrvata u južnoj Baranji" (1977.) također ima kraće poglavlje o tvorbi riječi (str. 405-409). U okviru tvorbe imenica opet se usredotočuje na onime, pa ukratko obrađuje tvorbu etnika (str. 405-406), hipokoristika (str. 406-407), prezimena (str. 407) i toponima (str. 407), a izvan onomastike tvorbu deminutiva i augmentativa (str. 408). Sukladan pristup primjenjuje u studiji "Govor Hrvata u zapadnoj Bačkoj" (1980.), u kojoj je opet vrlo kratko poglavlje posvećeno tvorbi riječi (str. 177-180). Pri rječotvorbenoj analizi imenica ograničuje se isključivo na tvorbu antroponima, pojedinačnih i skupnih, i to ponajprije na pojedinačne antroponime, dok je od skupnih antroponima obuhvatio tvorbu etnika. Analiza tvorbe pridjeva u ovom se Sekereševu radu svodi na tvorbu kletika, te na tvorbu posvojnih pridjeva izvedenih od antroponima. Još razmatra prefiksalsnu tvorbu glagola.

U svom radu "Proučavanje slavenskoga dijalekta danas" (1996.) Ljiljana Kolenić se ukratko osvrće na tvorbu antroponima i nekih polusloženica. Kratak osvrt na tvorbu antroponima u slavonskom dijalektu dala je i u sintetskoj studiji "Slavonski dijalekt" (1998.). Godine 1999. ta je autorica objavila rad naslovljen "Morfološko-tvorbene osobine ilačkoga govora u okviru slavenskoga dijalekta". U otprilike polovici toga rada razmatra se fonološka problematika, a u drugoj polovici morfološka. Tek je jedan vrlo kratki odjeljak posvećen tvorbi polusloženica (str. 46), tj. jednoj od podmetoda složene tvorbe riječi.

Mira Menac-Mihalić i Antonio Sammartino u svom tekstu "Adaptacija talijanizama u moliškohrvatskom govoru Mundimitra" (2003.) navode i tri hibridne izvedenice (str. 146), pa time također otvaraju pitanje jezika u kontaktu unutar moliškohrvatskoga tvorbenoga sustava.

Kajkavsko narječje

Među kajkavološkim dijalektološkim radovima u kojima se spominje tvorba riječi, nedvojbeno među prvima valja izdvojiti raspravu Mije Lončarića "Jagnjedovački govor" (1977.), u koju je uvršteno i kratko poglavlje naslovljeno "Iz tvorbe riječi i leksika" (str. 256-257). U tom se poglavlju na tvorbu riječi odnosi svega nekoliko napomena na str. 256, i to o tvorbi u antroponimiji. Autor izdvaja antroponimne sufikse *-ič*, *-ek* i *-ic*, koji se rabe pri tvorbi osobnih imena.

U raspravi "Govor Gregurovca Veterničkoga" (1982.-1983.) Alojz Jembrih i Mijo Lončarić nabrajaju sufikse za tvorbu deminutiva koje svrstavaju u tri skupine, pa razlikuju sufikse za tvorbu umanjenica muškoga, srednjega i ženskoga roda. Pri derivaciji deminutiva nisu vodili računa o rječotvorbenom lancu, tj. o derivaciji deminutiva od deminutiva. Zato npr. samo tvorenicu *m'amica* izvode sufiksom *-ica*, dok za tvorenicu *m'amičica* navode nastavak *-ičica* (str. 56). Međutim, pojačani deminutiv *m'amičica* također je moguće izvesti sufiksom *-ica*, i to od već deriviranoga deminutiva *m'amica* (uz promjenu *c > č*

finalnoga fonema osnove). Inače su navedeni autori uglavnom usredotočeni na tvorbu riječi u onomastici. Od prezimena *Šantek*, *Jembrih*, *Grozdek*, *Burek*, *Jug* izvode ženske oblike *Šantekovica*, *Jembrihovica*, *Grozdekovica*, *Burekovica*, *Jugovica* sufiksom *-ovica* (str. 59). Uvođenje tog sufiksa je nepotrebno jer se ti oblici izvode sufiksom *-ica* od odnosnih pridjeva muškoga roda na *-ov*.

Rad srpske jezikoslovke Vere Mitrinović "Kontinuantni praslovenskih prefiksa **per-* i **pro-* u kajkavskom dijalektu" (1986.) ponajprije je etimološkoga, a ne dijalektološkoga značaja, ali je nedvojbeno zanimljiv za historijsku tvorbu riječi. Izostanak sinkronijskoga pristupa tvorbi riječi pokazuje npr. svrstavanje odglagolskih sufikslnih imeničkih izvedenica *prosinac*, *prorok*, *prihod* i sl. u prefiksalne tvorenice.

U svom radu "Loborska kajkavština" (1993.) Vesna Zečević se osvrće na tvorbu umanjena u tom govoru (str. 463). Navodi sufikse za tvorbu deminutiva muškoga, ženskoga i srednjega roda, te daje popratne ilustrativne primjere. Na tvorbu umanjena ta se autorica osvrnula i u svom radu "Glavne značajke pisarovinskoga govora" (1995.), u kojem navodi tri sufiksa za tvorbu deminutiva muškoga roda, te po jedan sufiks za tvorbu deminutiva ženskoga i srednjega roda. Naravno, donosi i popratne ilustrativne primjere takve sufikslna tvorbe (str. 246).

Jela Maresić se u sklopu svoga rada "Đurđevčki rječnik" (1999.) osvrnula na tvorbu umanjena, a u manjoj mjeri i na tvorbu uvećanica i pogrdnica (str. 192).

Navedeni primjeri pokazuju da se u sklopu istraživanja kajkavskoga narječja (izvan gradišćanskohrvatskoga govornoga područja) tvorba riječi spominjala tek usput, obično u sklopu razmatranja o onomastici ili pak kada se željelo upozoriti na stilsku obilježnost pojedinih izvedenica, ponajprije umanjena, uvećanica i pogrdnica.

Sustavna istraživanja tvorbe riječi u kajkavskom narječju tek predstoje.

Rječotvorbenim se pitanjima, koja se odnose i na dijalektologiju, bavila i Wanda Pomianowska. Prvi dio njezina rada "Razlike u pogledu tvorbe reči u nazivima nosilaca zanimanja u južnoslovenskim dijalektima" objavljen je u Novom Sadu 1969., a drugi sljedeće 1970. Pokazuje da je sufiks *-ar* znatno plodniji i uobičajeniji u hrvatskom nego u srpskom jeziku, a navodi i druge razlike. Pri derivaciji imenice od prezentske osnove glagola *kositi*, koja označuje vršitelja radnje, prema njezinoj 1. lingvističkoj karti u hrvatskom se (uključujući i dijalekte) rabi sufiks *-(a)c / -(e)c*, a u srpskom sufiks *-ač*. Autorici nije bila nakana pokazati razlike u tvorbi riječi između srpskoga i hrvatskoga standardnoga jezika. Naprotiv, usredotočivši se na utjecaj talijanskoga jezika na hrvatskom obalnom području, pokušala je upozoriti na razlike među tvorenica na tom području u odnosu na ostala područja uporabe "srpskohrvatskoga jezika". Ipak, pokazala je i neke razlike između srpskoga i hrvatskoga rječotvorbenoga područja, npr. *sudac* : *sudija*, te na znatno rjeđu uporabu sufiksa *-džija* na hrvatskom govornom području, a u pojedinim dijelovima i na potpuni izostanak. Posebna je vrijednost toga rada što donosi lingvističke karte koje se odnose na rječotvorbene značajke. Takve su karte inače vrlo rijetke, barem kad je riječ o hrvatskom govornom prostoru.

Zaključne napomene

Dosadašnja istraživanja tvorbe riječi u hrvatskoj dijalektologiji u najvećoj se mjeri

odnose na čakavsko, znatno manje na štokavsko, a vrlo malo na kajkavsko narječje. Pregledamo li dosadašnje sintetske ili barem cjelovitije dijalektološke radove i monografije kojima je cilj prikazati cjeloviti sustav pojedinoga govora, skupine govora, dijalekta ili narječja, brzo ćemo utvrditi da se u takvim djelima tvorba riječi u pravilu zaobilazi. Tako su npr. rječotvorbena razmatranja potpuno izostavljena u radovima Ivana Brabeca "Govor podunavskih Hrvata u Austriji" (1966.), Božidara Finke "O čakavskom dijalektu gradišćanskih Hrvata" (1976.), a također i u njegovu radu naslovljenu "Naputak za ispisivanje i obrađivanje čakavskih govora" (1973.). Isto se može reći za raspravu Božidara Finke i Antuna Šojata "Govor otoka Žirja" (1968.), Božidara Finke i Antuna Šojata "Karlovački govor" (1973.), Franje Hrga *Ivanečki govor i rječnik* (1996.), Josipa Jedvaja "Bednjanski govor" (1956.), Mije Lončarića "Bilogorski kajkavski govori" (1986.) i *Kajkavsko narječje* (1996.), zatim u radovima Petra Skoka "Novi prilozi proučavanju govora žumberačkih čakavaca" (1956.), Antuna Šojata "Turopoljski govori" (1982.), Stjepka Težaka "Dokle je kaj prodro na čakavsko područje?" (1981.) itd., sve do najnovijega vremena.

Usto, i površan će poznavatelj literature o tvorbi riječi vrlo brzo utvrditi da su u hrvatskom jeziku, izuzmemo li standardni jezik, daleko najbrojniji onomastički tekstovi koji se odnose na tvorbu riječi.⁴ Valja napomenuti da autori uglavnom nisu vodili računa o tom odnose li se njihovi radovi na historijsku tvorbu riječi i etimologiju, ili pak na današnje rječotvorbene odnose, jer mnogi od razmatranih onima u današnjem jeziku nisu više tvorbeno motivirani na sinkronijskoj razini.

GLAVNA I SPOREDNA LITERATURA O TVORBI RIJEČI U HRVATSKOJ DIJALEKTOLOGIJI:

- Boryś, Wiesław: Przyrostek *-ac* i pochodne w dialektcie czakawskim, *Rocznik Slawistyczny*, knj. XXVIII., sv. 1, Kraków, 1967., str. 41-59.
- Boryś, Wiesław: Szkic derywacji sufiksalfnej rzeczowników w gwarze kastawskiej, *Rocznik Slawistyczny*, knj. XXIX., sv. 1, Kraków, 1968., str. 43-73.
- Boryś, Wiesław: *Budowa słowotwórcza rzeczowników w tekstach czakawskich XV i XVI w.*, Zakład narodowy imienia ossolińskich wydawnictwo Polskiej akademii nauk, Wrocław – Warszawa – Kraków, 1969.
- Boryś, Wiesław: Collectiva w gwarach serbsko-chorwackich, *Rocznik Slawistyczny*, knj. XXXIII., sv. 1, 1972., str. 33-46.
- Boryś, Wiesław: Inovacijske tendencije tvorbe riječi u štokavskom narječju, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 7, sv. 1, Zagreb, 1985., str. 51-58.
- Boryś, Wiesław: Hybrydalne formacije słowotwórcze w dialektach serbsko-chorwackich, *Rozprawy Slawistyczne*, br. 1., Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, 1986., str. 125-131.
- Boryś, Wiesław: *Czakawskie studia leksykalne. Dziedzictwo prasłowiańskie w słownictwie czakawskim*, Polska akademii nauk, Institut slawistyki, Warszawa, 1999.

⁴ Pritom predmetom istraživanja može biti standardnojezična i dijalekatna onomastička grada.

- Boryś, Wiesław: Sufiksalna tvorba imenica u kastavskom govoru, *Riječ*, god. 12., sv. 1, Rijeka, 2006., str. 7-30.
- Brozović, Dalibor: O problemu ijekavskoščakavskog (istočnobosanskog) dijalekta, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 2, Zagreb, 1966., str. 119-208.
- Finka, Božidar i Slavko Pavešić: Rad na proučavanju čakavskoga govora u Brinju i okolici, *Rasprave Instituta za jezik JAZU*, knj. 1., Zagreb, 1968., str. 5-44.
- Hajszan, Robert: *Die Kroaten der Herrschaft Güssing*, Literas – Verlag, Wien – Güttenbach, 1991.
- Hamm, Josip, Mate Hraste i Petar Guberina: Govor otoka Suska, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 1, Zagreb, 1956., str. 7-213.
- Hraste, Mate: Sufiksi za tvorbu deminutiva i augmentativa u čakavskim govorima srednje Dalmacije, *Zbornik radova Filozofskog fakulteta*, br. 2., Zagreb, 1954., str. 57-66.
- Ivšić, Stjepan: Današnji posavski govor, *Rad JAZU*, knj. 196., Zagreb, 1913., str. 125.-254. i knj. 197., Zagreb, 1913., str. 9.-138.
- Ivšić, Stjepan: Današnji posavski govor, prir. Božidar Finka, u: Stjepan Ivšić, *Izabrana djela iz slavenske akcentuacije*, München, 1971., str. 217.-482.
- Ivšić, Stjepan: Hrvatska dijaspora u 16. stoljeću i jezik Hrvata Gradišćanaca, prir. Božidar Finka, u: Stjepan Ivšić, *Izabrana djela iz slavenske akcentuacije*, München, 1971., str. 723-798. + karte
- Jembrih, Alojz i Mijo Lončarić: Govor Gregurovca Veterničkoga, *Rasprave Zavoda za jezik*, knj. 8-9, Zagreb, 1982.-1983., str. 5-61.
- Jurišić, Blaž: *Rječnik govora otoka Vrgade*, I. dio. Uvod, JAZU, Zagreb, 1966.
- Kalsbeek, Janneke: *The Čakavian Dialect of Orbanići near Žminj in Istria*, *Studies in Slavic and General Linguistics*, Rodopi, Amsterdam - Atlanta, GA 1998.
- Kolenić, Ljiljana: Proučavanje slavonskoga dijalekta danas, *Riječki filološki dani*, knj. 1, ur. Marija Turk, Rijeka, 1996., str. 201-210.
- Kolenić, Ljiljana: Slavonski dijalekt, u: *Hrvatski jezik*, ur. Mijo Lončarić, Opole 1998, str. 205-215.
- Kolenić, Ljiljana: Morfološko-tvorbene osobine ilačkoga govora u okviru slavonskoga dijalekta, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 11., Zagreb, 1999., str. 41-47.
- Kornfeind, Angelika: Kroatische Ackerbau- und Weinbauterminologie des nördlichen Burgenlandes (nähere Umgebung von Wulkaprodersdorf), *Burgenländische Heimatblätter*, 53. Jahrgang, Heft Nr. 2, Eisenstadt, 1991., str. 49-94.
- Koschat, Helene: *Die čakavishe Mundart von Baumgarten im Burgenland*, *Schriften der Balkankommission Linguistische Abteilung XXIV*. / 2., Verlag der Osterreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1978.
- Lončarić, Mijo: Jagnjedovački govor, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 4., Zagreb, 1977., str. 179-262.
- Lončarić, Mijo: Prilog istraživanju govora moravskih Hrvata, *Radovi Zavoda za slavensku filologiju*, knj. 32., Zagreb, 1998., str. 107-115.

- Maresić, Jela: Đurđevečki rječnik, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 11., Zagreb, 1999., str. 187-254.
- Menac-Mihalić, Mira i Antonio Sammartino: Adaptacija talijanizama u moliško-hrvatskom govoru Mundimitra, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 12, Zagreb, 2003., str. 39-47.
- Mitrinović, Vera: Kontinuantni praslovenskih prefiksa **per-* i **pro-* u kajkavskom dijalektu, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, knj. XXIX., sv. 2., Novi Sad, 1986., str. 131-137.
- Moguš, Milan: Današnji senjski govor, *Senjski zbornik*, knj. 2., Senj, 1966., str. 5-152.
- Neweklowsky, Gerhard: *Die kroatischen Dialekte des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete*, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien, 1978.
- Pomianowska, Wanda: Razlike u pogledu tvorbe reči u nazivima nosilaca zanimanja u južnoslovenskim dijalektima, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, knj. XII., Novi Sad, 1969., str. 25-41 + 5 karata
- Pomianowska, Wanda: Razlike u pogledu tvorbe reči u nazivima nosilaca zanimanja u južnoslovenskim dijalektima, *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, knj. XIII., sv. 1, Novi Sad, 1970., str. 165-184.
- Sekereš, Stjepan: Govor našičkog kraja, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 2., Zagreb, 1966., str. 209-301.
- Sekereš, Stjepan: Govor Hrvata u južnoj Baranji, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 4., Zagreb, 1977., str. 323-484.
- Sekereš, Stjepan: Govor Hrvata u zapadnoj Bačkoj, *Zbornik za filologiju i lingvistiku*, knj. XXIII., sv. 1, Novi Sad, 1980., str. 135-205.
- Težak, Stjepko: Gramatička maskulinizacija ženskih i feminizacija muških imena u ozaljskoj antroponimiji, *Onomastica jugoslavica*, br. 5, Zagreb, 1975., str. 81-89.
- Težak, Stjepko: Ozaljski govor, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, knj. 5., Zagreb, 1981., str. 203-428. + karte
- Tornow, Siegfried: *Burgenlandkroatisches Dialektwörterbuch. Die vlahischen Ortschaften*, Berlin, 1989.
- Vážný, Václav: O chorvátském "kajkavském" nářečí Horvátského Gróbu, u: Anton Václavík, *Podunajská Dedina v Československu*, Bratislava, 1925., str. 110-176.
- Vážný, Václav: Čakavské nářeči v slovenském Podunají, *Sbornik Filosofické fakulty university Komenského v Bratislave*, V. 47. (2.), Bratislava, 1927, str. 3-216.
- Vulić, Sanja: Akcenatske, glasovne i tvorbene inačice u rječnicima izvornih čakavskih govora, *Filologija*, knj. 26, Zagreb, 1996., str. 109-116.
- Vulić, Sanja: Izbor iz tvorbe riječi, u: Sanja Vulić i Bernardina Petrović, *Govor Hrvatskoga Groba u Slovačkoj*, Korabljica 5, Zagreb, 1999., str. 48-50.
- Vulić, Sanja: Govor otoka Drvenika, u: *Zbornik otoka Drvenika*, ur. Ivan Pažanin, Drvenik, 2000., str. 561-639.
- Vulić, Sanja: Imeničke tvorenice u pjesmama Ante – Tonija Valčića, *Čakavska rič*, god. XXVIII, br. 1.-2., Split, siječanj-prosinac 2000., str. 39-47.
- Vulić, Sanja: Iz sufiksalne tvorbe imenica u saljskom i rivanjskom govoru, *Zadarska smotra*, god. 52., br. 4-6, Zadar, 2003., str. 43-49.

- Vulić, Sanja: Sufiksna tvorba imenica u gradišćanskohrvatskim kajkavskim govorima, *Zbornik radova Riječki filološki dani 5*, ur. Irvin Lukežić, Filozofski fakultet, Rijeka 2004., str. 585-598.
- Vulić, Sanja: Iz sufiksne tvorbe imenica u vinišćarskom govoru, *Čakavska rič*, god. XXXII., br. 2, Split, 2004., str. 191-201.
- Vulić, Sanja: Imeničke tvorenice u umočkom i vedešinskom govoru, *Zbornik Regionalne konferencije "Kajkavci Vedešina i Umoka"*, ur. Nikola Benčić i Géza Völgy, Budimpešta, 2004., str. 93-99.
- Vulić, Sanja: Složeno-sufiksna tvorba imenica u gradišćanskohrvatskim čakavskim govorima, *Croatica et slavica iadertina*, knj. 1, Zadar, 2005., str. 47-60.
- Vulić, Sanja: Preobrazba kao rubni tvorbeni način pri tvorbi imenica u gradišćanskohrvatskim čakavskim govorima, *Čakavska rič*, god. XXXIII., br. 1-2, Split, 2005., str. 213-219.
- Zečević, Vesna: Loborska kajkavština, *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik*, knj. 19, Zagreb, 1993., str. 443-464.
- Zečević, Vesna: Glavne značajke pisarovinskoga govora, *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik*, knj. 21, Zagreb, 1995., str. 239-246.

LE RICERCHE FINORA ESISTENTI SULLA FORMAZIONE DELLE PAROLE NELLA DIALETTOLOGIA CROATA

R i a s s u n t o

Nello studio si avverte dell'importanza di includere l'analisi della formazione delle parole nelle ricerche dialettologiche, sia che si tratti di sistemi concreti di formazione delle parole nell'ambito delle singole parlate locali, sia di sistemi astratti a livello di gruppi di parlate, sottodialetti, dialetti o di interi dialetti. Si presenta anche un compendio delle ricerche finora esistenti sulla formazione delle parole nella dialettologia croata.

RESEARCHES OF WORD FORMATION IN CROATIAN DIALECTOLOGY

S u m m a r y

In this paper the importance of including the word formation analysis in dialectological researches is emphasised. It should be included in the research of a particular word formation system concerning a particular local idiom as well as in the research of an abstract word formation system of a group of idioms, sub dialects, or even dialects. An overview of conducted word formation researches in Croatian dialectology is also given in this paper.

Podaci o autorici:

Dr.sc. Sanja Vulić je docentica na Filozofskom fakultetu u Splitu i suradnica na projektu Istraživanje hrvatskih dijalekata kojega je voditelj akademik Milan Moguš u Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti u Zagrebu.

Mob. 098-90-44-425; e-mail: sanja.vulic@zg.t-com.hr